

KLÁRA TRSKOVÁ / 27. 5. 2021

Ženy v práci, ženy bez práce

V komedii *Ženy u benzínu*, kterou v roce 1939 režíroval Václav Kubásek, utváří hlavní zápletku půlka mezi dvěma spolujednateli firmy provozující čerpací stanice. Milena Dvořáková odejde od svého společníka a založí si vlastní podnik, v němž budou pracovat „ženy u benzínu“ (zkráceně ŽUB). Její rozhodnutí zaměstnávat pouze ženy by bylo zajímavé gesto, kdyby si majitelka firmy nekladla nároky i na osobní život všech zaměstnankyň. Podmínkou získání práce v ŽUBu je totiž to, že ženy musí bydlet v Miladině vile, kde spolu sdílí jednu velkou místnost podobně jako na dívčích internátech. Jako jejich zaměstnavatelka si také nárokuje úplnou kontrolu nad tím, s jakými muži se dívky budou stýkat.

Milada Dvořáková se chová jako přehnaně pečující chleboďárce, odečítá dívkám například část výplaty, kterou jim šetří, aby v budoucnu „pomohla založit několik spokojených rodin“. Když se tyto netradiční pracovní podmínky několika uchazečkám o práci nelíbí, může je majitelka ŽUBu snadno odbýt, počet žadatelek totiž velmi převyšuje počet nabízených míst. Jedna z vedlejších postav krátce zmiňuje dobovou vysokou nezaměstnanost, když říká, že „už půl roku o práci nezavadila“.

Majitelka ŽUBu občas nahlas přemítá o rovnosti mezi muži a ženami: „Žena má dostatek síly, aby mohla konkurovat mužům v každém oboru!“ Vzápětí však sama sebe rozporuje a dodává, že „i ta nejsamostatnější žena potřebuje mužovu oporu“ a že je „přesvědčena, že to, co dělá, není správné“. Reflektuje svoje provinění proti tehdejšímu dobovému společenskému uspořádání a ŽUB nakonec vidí jen jako dočasné řešení. Jejím hlavním cílem je ve skutečnosti dobře provdat všechny zaměstnankyně a znovu spojit rozdělené firmy. Milada pak komentuje svůj podnikatelský omyl: „Jsme ženy a naším hlavním posláním je být matkami!“

Pracovnice na benzinových pumpách poslouchají kromě narážek na svou neschopnost a nesamostatnost při provádění technických úkonů také výtky, že jejich práce je

vlastně nemorální. Muž pracující u konkurenční firmy upozorňuje dívku, že „zaujímá místo, které jí nepřísluší“. Příslušné místo by znamenalo práci v domácnosti a v úvaze zmíněné mužské postavy dívka na čerpací stanici „bere práci“ mnohým jiným nezaměstnaným mužům. Zpět do společensky přijatelné role odkazuje jinou pracovníci čerpací stanice také postava strážníka: „Jste trochu svéhlavé děvče... Možná, že z vás bude jednou dobrá žena.“

Ani v budovatelském snímku režiséra E. F. Buriana z roku 1948 na tom není hlavní ženská postava o mnoho lépe. Film *Chceme žít* je zasazen do roku 1933, tedy do období po vypuknutí celosvětové hospodářské krize. V Československu tehdy bylo bez práce odhadem 1–1,1 milionu lidí.[1] V těchto letech, kdy práci shánělo tak velké množství lidí, bylo snazší nejen propouštět, ale také snižovat zaměstnancům platy. Ženy vydělávaly v průměru bezmála o polovinu méně než muži (denní mzda muže byla v roce 1933 průměrně 19,66 Kč, ženy pouze 11,95 Kč)[2] a další snižování platů z nich činilo velmi levnou pracovní sílu.

Hlavní postava Marie pochází z menší vesnice, ale žije sama v hlavním městě, kde je zaměstnaná jako švadlena. Při jedné z návštěv na venkově potká svoji lásku z mládí a se sklářem Josefem neplánovaně otěhotní. Marie pošle otci dítěte z Prahy dopis, ve kterém podotkne, že se mu nejspíš vede dobře, protože „jak jinak by se mohlo mužům vést“.

Po potratu je Marie několik dní upoutaná na lůžko v nemocnici a přijde kvůli tomu o místo i o byt. S majitelkou krejčovského salonu, kde dosud pracovala, nemůže totiž otevřeně mluvit o pravém důvodu své nepřítomnosti. Prohřešek proti docházce se ale krejčové docela hodí, protože stejně plánovala propouštět: „A neví, co se sluší? Že má mít lékařské vysvědčení a potvrzení nemocenské pojišťovny. Usnadnila mi situaci, stejně dostane tento týden polovina dílny výpověď.“ Motiv potratu je ve filmu využit jen jako hybatel děje – po vyhazovu z práce a upozornění od lékaře, že se žena nemá ve dvou následujících letech pokoušet o další dítě, už se Mariin potrat dále nezmiňuje.

Sklář Josef odejde z venkova a snaží se uživit v Praze jako dělník na stavbě. Pozve Marii, aby s ním bydlela v pronajatém pokoji v domě na periferii města. V období po hospodářské krizi je ztráta zaměstnání pro Marii velmi problematičtá a její největší starostí je, že nechce být Josefovi „na obtíž“ a že „umí jenom šít“. Josef proto

symbolicky předá Marii starost o domácnost a navrhne, že jí může odevzdávat celý svůj plat a nechá si od ženy vyplácet „kapesné“.

Spolu s tím ale na Marii uvalí také hlavní starost o zaplacení nájmu. Když začne stávka a Josef se pustí do třídního boje proti majiteli stavební firmy, je to především Marie, kdo se snaží všemožně sehnat peníze na zaplacení činže. Marie zkouší šít na zakázku, ale nakonec musí dluh na nájemném umořit všemi kousky svého šatníku, až jí nakonec nezůstanou ani poslední šaty. Děj filmu se pak skokově posouvá o patnáct let vpřed, ale ani po komunistickém převratu na ženu nezbude politická role. Marie má novou symbolickou úlohu matky a nadšeně mává procházejícím milicím s dítětem v náruči.

V komedii *Veselý souboj* z roku 1950 nastoupí do libeňské továrny Rustonka nová podniková lékařka. Přichází jako zástup za doktora, který coby zapálený fotbalový fanoušek připravoval na zápasy svoji podnikovou „jedenáctku“. Odcházející mužský kolega nejprve jedná s mladou medičkou jako s pacientkou. Ženě příliš nepomůže, ani když se mu představí jako doktorka Stránská a mimoděk se zmíní o uznávaných vědeckých článcích, jejichž je autorkou.

Ze základního nepochopení, že by žena mohla vykonávat práci lékaře, se ve filmu odvíjí i další situační humor. Zaměstnanci Rustonky totiž ženu v bílém plášti například automaticky oslovují jako sestřičku. Doktorka Stránská si ale postupně získává zaměstnance podniku (například tím, že celou noc studuje pravidla fotbalu), takže po čase už ani nemusí poslouchat připomínky, zda náhodou „nefušuje doktorovi do řemesla“.

Všechny tři zmíněné filmy, ve kterých se ženy snaží obstát v práci i bez práce, naleznete volně ke zhlédnutí na YouTube kanálu [Česká filmová klasika](#).

Poznámky:

[1] Jakub Rákosník, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918–1938*. Praha: Karolinum 2008, s. 278.

[2] Ludmila Mužíková-Nosilová, *Naše ženy v historii a ve výstavbě státu*. Praha: Národní fronta žen 1946, s. 31.